

УДК 005.935

БУЛКОТ

Ганна Вікторівна

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ ПІДПРИЄМСТВА

MAIN DIRECTIONS OF IMPROVING THE INTERNAL CONTROL IN THE COMPANY

кандидат економічних наук,
старший викладач
ДВНЗ «Київський
національний економічний
університет ім. В. Гетьмана»

У статті висвітлено основні напрямки вдосконалення підприємства внутрішньогосподарського контролю. Досліджено процедури служби внутрішньогосподарського контролю та напрямки його розвитку. Розглянуто організаційну структуру служби внутрішньогосподарського контролю та вказано її переваги.

В статье рассмотрено основные направления усовершенствования предприятия внутрихозяйственного контроля. Исследованы процедуры службы внутрихозяйственного контроля и направления его развития. Рассмотрена организационная структура службы внутрихозяйственного контроля и указаны ее преимущества.

In this article the main areas of improving the company's internal control are described. The procedures of the internal control department are considered, and directions of its development are proposed. The organizational structure of internal control department is given, also its advantages are mentioned.

Ключові слова: внутрішньогосподарський контроль, система внутрішньогосподарського контролю, служба внутрішньогосподарського контролю.

Ключевые слова: внутрихозяйственный контроль, система внутрихозяйственного контроля, служба внутрихозяйственного контроля.

Key words: internal control, system of internal control, internal control department.

ВСТУП

Внутрішньогосподарський контроль підприємства дуже часто залишається поза увагою, хоча саме цей вид контролю є найоптимальнішим шляхом боротьби з корупцією на сучасному етапі. Реальне запровадження й дотримання його на підприємствах, дозволить вплинути на всі елементи сукупності явищ, які характеризують: різні дефекти в системі управління через низький професійний рівень зайнятих у ній працівників; індивідуальну некоректність – поведінкову або виконавчу – у зв'язку з низьким культурним рівнем чиновників; відстоювання свого «приватного» інтересу, який протиставлений суспільному, системі управління.

Причина недостатньої уваги, яку приділяють внутрішньогосподарському контролю, полягає в тому, що за своєю природою він найважче піддається точному визначенню. Адже за своїми функціями будь-який керівник має контролювати підлеглих. За визначенням Жана Ріверо: «Він (керівник) може спонукати до них (підлеглих) своїми інструкціями або навіть диктувати їх через свої накази; він може поза деяких вагомих випадків, змінити, або скасувати їх, і не лише з причин незаконності, але також тому, що він вважає їх несвоєчасними. Цими правами начальник користується на законній підставі, і немає потреби, щоб вони надавалися йому якимось документом; вони є

притаманними його якості, рангові, що він займає в ієрархії» [2]. Таким чином, майже весь контроль, за винятком фінансового, повністю покладено на керівника.

Тому останнім часом багато підприємств через об'єктивні причини приділяють усе більшу увагу питанням взаємодії з внутрішньогосподарським контролем.

Вагомим внеском на етапі основних напрямків удосконалення підприємств внутрішньогосподарського контролю стали роботи таких зарубіжних авторів, як: Д. Кіланда, Г. Мюллер [5], Дж. Робертсона, Р. Ентоні [2], а також вітчизняних учених – Є. Калюга [3], М. Білуха, В. Максимова та інших. Опубліковані ними роботи стосуються окремих аспектів удосконалення підприємства внутрішньогосподарського контролю. Разом із тим, теоретичні, організаційно-методичні питання вдосконалення підприємства внутрішньогосподарського контролю у вітчизняній науковій літературі відображені недостатньо.

МЕТА РОБОТИ

Висвітлити основні напрямки вдосконалення підприємства внутрішньогосподарського контролю, проаналізувати їх у контексті вироблення комплексного науково-методичного підходу до проблеми, а також розробка перспективних напрямів і відповідних заходів її проведення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet.

Під час проведення дослідження використано методи структурно-логічного аналізу та бібліометрії з питань внутрішньогосподарського контролю.

РЕЗУЛЬТАТИ

У сучасних умовах підприємства в Україні для забезпечення ефективного функціонування та стійкого розвитку повинні використовувати прогресивні теорії, методи й інструменти управління, а також досвід провідних світових компаній у сфері внутрішньогосподарського контролю [1]. Тому автор цього дослідження хоче звернути увагу на таке поняття, як служба внутрішньогосподарського контролю.

Організація внутрішньогосподарського контролю як механізм досягнення його цілей включає такі компоненти:

- чітке встановлення призначення внутрішньогосподарського контролю в системі управління підприємством;
- склад і взаємодія суб'єктів внутрішньогосподарського контролю;
- утримування внутрішньогосподарського контролю та його регламентація;
- організаційні умови здійснення внутрішньогосподарського контролю.

Організацію внутрішньогосподарського контролю на підприємстві об'єктивно обумовили такі фактори:

- поділ інтересів з боку адміністрації, власників та інвесторів, що приводять у випадку конфлікту між ними до необ'єктивної інформації;
- залежність наслідків прийнятих господарських рішень, заснованих на необ'єктивній інформації, що може викликати великі втрати для підприємства;
- зростання кількості проміжних ланок між першоджерелом інформації та їх користувачем, що веде до свідомого підтасування даних і неусвідомленої інтерпретації інформації на свою користь.

Складнощі, що виникають під час оцінки й одержання необхідної інформації, може вирішувати служба внутрішньогосподарського контролю підприємства, що представляє нову функцію управління.

Внутрішньогосподарський контроль – це система, що функціонує з використанням матеріальних, трудових та інтелектуальних цінностей. Як і кожна система, внутрішньогосподарський контроль повинен бути раціонально організований, тобто всі елементи мають бути впорядковані, наведені в системний взаємозв'язок, обумовлений цільовою функцією.

Наразі проводиться робота зі створення методології організації внутрішньогосподарського контролю. Для внутрішньогосподарського контролю стандартів і норм не існує, що знижує темпи поширення передового досвіду такої діяльності на інші підприємства.

Жорстка конкуренція в умовах ринку припускає розробку підприємствами системи внутрішньогосподарського контролю, що здатна допомогти їм у досягненні поставлених цілей.

Організувати внутрішньогосподарський контроль можуть фахівці в цій галузі (аудитори), які мають спеціальну підготовку [4].

Система внутрішньогосподарського контролю складається з великої кількості конкретних методик і процедур, щоб можна було уникнути непродуктивних витрат у всіх галузях її функціонування, тому вони повинні також

запобігати неефективному використанню всіх ресурсів.

Організована система внутрішньогосподарського контролю повинна бути досить надійною й забезпечувати впевненість у тому, що:

- враховані господарські операції дійсно мали місце, реально відбувалися;
- на проведення операцій отримано дозвіл, тому що несанкціонована операція може привести до зловживань, результатом яких може стати розтрата, розкрадання майна;
- зроблені операції повинні бути повністю відображені в обліку;
- господарські операції повинні бути грамотно оцінені;
- господарські операції повинні бути рознесені за рахунками в книгах, у журналах, має бути зроблена класифікація однорідних господарських операцій за звітними періодами;
- повинна бути забезпечена своєчасність документального оформлення господарських операцій.

Методи перевірки, використані внутрішньогосподарським контролером, у цілому подібні до методів зовнішнього аудиту. Розходження визначається в об'єктах та обсягах перевірки. Якщо зовнішній аудит спрямований на з'ясування того, наскільки правильно ведеться облік у цілому, а також на юридичний бік роботи підприємства, то внутрішньогосподарський контроль перевіряє дотримання збереження матеріальних цінностей, правильності розрахунків, проводить аналіз причин виникнення витрат і збитків, здійснює поточний контроль бізнес-процесів. Якщо зовнішні аудитори проводять вибіркові перевірки, то внутрішньогосподарський контролер присутній на підприємстві постійно. При цьому внутрішньогосподарський контролер має значно менший ступінь незалежності від думки керівництва підприємства. Цінним у діяльності внутрішньогосподарського контролю є знання специфіки виробничої діяльності підприємства. Знання технології виробництва важливо при визначенні найбільш раціональних форм і методів обліку витрат на виробництво продукції та калькулювання собівартості продукції, для забезпечення контролю за дотриманням норм виробничого споживання та норм виходу готової продукції.

Автор цього дослідження пропонує такі основні напрямки роботи служби внутрішньогосподарського контролю, які містять процедури:

- 1) перевірка відповідності правових основ діяльності підприємства вимогам чинного законодавства;
- 2) побудова власної системи інформації про здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства;
- 3) оцінка побудови бухгалтерського обліку на підприємстві;
- 4) перевірка формування власних коштів підприємства;
- 5) перевірка стану основних коштів, нематеріальних активів, матеріально-виробничих запасів;
- 6) перевірка касових операцій, операцій, пов'язаних із рухом грошових коштів через розрахунковий рахунок;
- 7) перевірка проведення розрахункових операцій;
- 8) перевірка дотримання трудового законодавства й розрахунків з оплати праці;
- 9) перевірка витрат і правильності обчислення фактичної собівартості продукції;
- 10) перевірка правильності формування фінансових результатів;
- 11) перевірка оподаткування.

З метою підвищення рівня підприємства автор пропонує виділити такі напрямки його розвитку й удосконалення:

1. Організація та розвиток служби внутрішньогосподарського контролю на підприємствах у сучасних умовах повинна здійснюватися на базі спеціального підрозділу в структурі апарату управління (відділу):

1.1. працівники цього відділу повинні мати достатній практичний досвід роботи зі споживачами інформації;

1.2. збільшення числа функцій і чисельності відділу, якісна перебудова його роботи повинна виходити з концепції внутрішньогосподарського контролю, що визначається для кожного підприємства його цілями та завданнями;

1.3. збільшувати чисельність працівників відділу внутрішньогосподарського контролю треба поступово, тобто в міру розвитку контрольної діяльності, а також рішення практичних завдань.

2. Організацію служби внутрішньогосподарського контролю пропонується очолити заступникові генерального директора з контролю за фінансово-господарською діяльністю.

3. Служба внутрішньогосподарського контролю повинна бути пріоритетною, адже вона визначає стратегію й тактику розвитку підприємства та дає йому рекомендації виходу на позитивні результати господарської діяльності в умовах невизначеності й ризику.

4. Під час організації служби внутрішньогосподарського контролю в обов'язковому порядку потрібно прораховувати їх рівень. Розрахунок вести за економічними, організаційно-технічними й соціально-психологічними показниками двічі: на стадії розробки заходів з удосконалювання підприємства службою внутрішньогосподарського контролю (очікуваний рівень) і після їх впровадження (звітний рівень).

5. За різноманітної структури управління на підприємствах під час переробки, автор дослідження пропонує

кілька можливих варіантів організації служби внутрішньогосподарського контролю:

- створення служби внутрішньогосподарського контролю, що визначає загальну стратегію й тактику контролю підприємства та виконує роботу своїх підрозділів;

- формування загального відділу служби внутрішньогосподарського контролю, що поряд із вищевказаною роботою виконує консультативні функції та сприяє в необхідних випадках під час об'єднання й узгодження зусиль;

- організація самостійних відділів внутрішньогосподарського контролю в усіх великих філіях і підрозділах;

- організація служби внутрішньогосподарського контролю під час «функцій» доцільна для організацій малого підприємництва та середнього. Підприємствам, які мають велику кількість різноманітних видів діяльності, специфічні умови, технології, організації й управління рекомендується підприємство за «видами діяльності». Для підприємств, яких у кожній з виділених територій номенклатура діяльності невелика та розходження між ними незначні, оптимальною є підприємства за «територіями».

6. Консультантами з проблем організації служби внутрішньогосподарського контролю залучати працівників спеціалізованих підприємств, тому що впровадження цієї служби ускладнюється новизною розв'язуваних завдань і відсутністю практичного досвіду.

Головне завдання формування організаційної структури внутрішньогосподарського контролю складається в розробці такої структури, яка б гнучко реагувала на ринкові умови, що швидко змінюються. Тому автор цього дослідження пропонує розглянути таку організаційну структуру служби внутрішньогосподарського контролю, яка представлена на рис. 1.

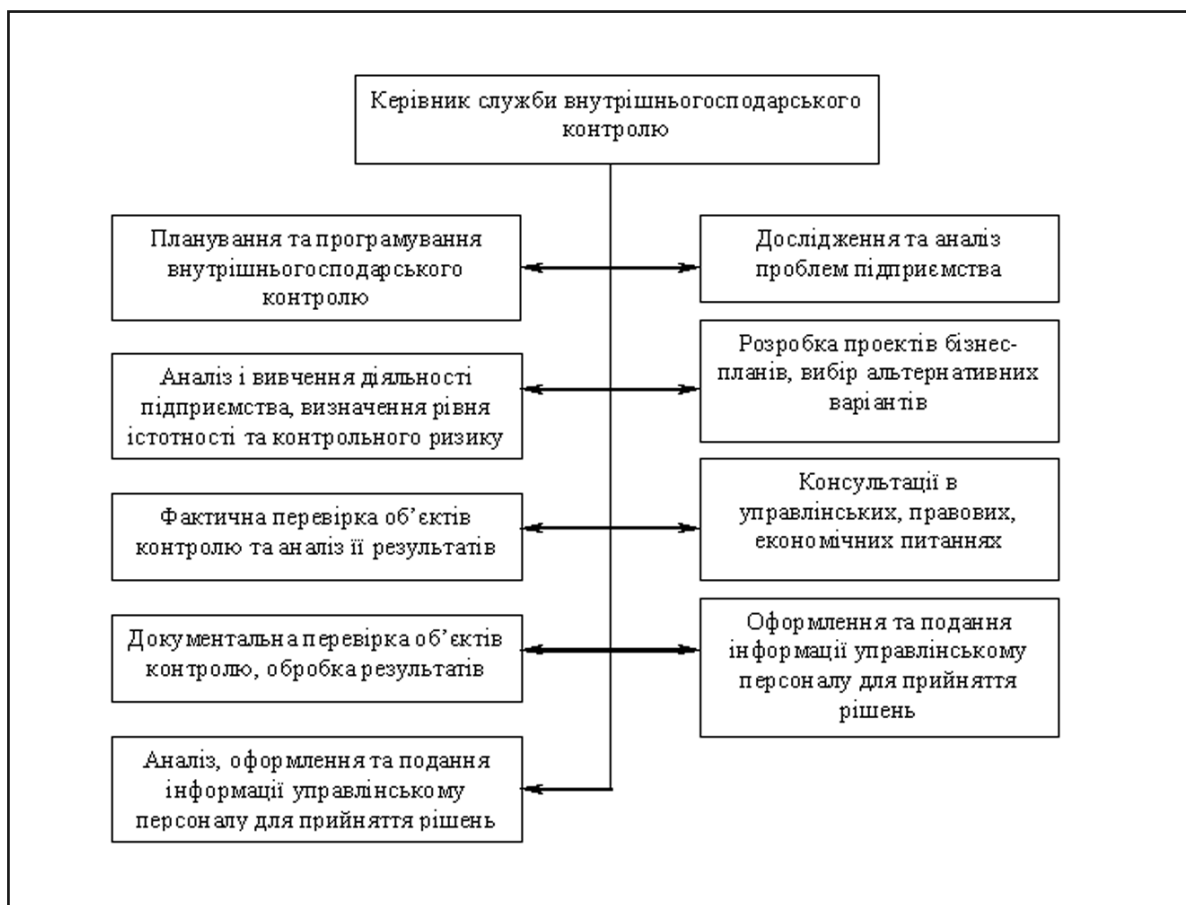

Рис. 1. Організаційна структура служби внутрішньогосподарського контролю.

Як видно, ця структура служби внутрішньогосподарського контролю є найбільш ефективною для економічних суб'єктів, бо має такі переваги:

1. Виходить із цілей, завдань і стратегії внутрішньогосподарського контролю. Вона дозволяє одержати відповіді на питання: які довгострокові й короткострокові цілі підприємства? яку стратегію управління необхідно сформулювати для їх досягнення? яку чисельність треба мати для функціонування такої структури?

2. Виконує такі основні вимоги: гнучкість, мобільність і адаптивність до потреб інформації для управління в ринкових умовах; відносна простота; відповідність масштабів внутрішньогосподарського контролю ступеню їх ефективності й розмірам діяльності; відповідність структури числа й обсягу контрольних робіт та їхніх характеристик.

3. Відповідає умовам оптимальності, оперативності, надійності й економічності одержання, узагальнення та подання інформації для прийняття рішень.

4. Має функціональну орієнтацію, що чітко визначає взаємні зв'язки підрозділів, межі компетентності, вимоги до підготовки персоналу, відповідальність працівників за прийняття рішень у межах власної функції тощо. Крім того, ця структура дуже швидко трансформується в інші структури управління. Такий підхід продиктований реальними умовами підприємств, у яких вони виявилися, найменшими коштами на утримання працівників служби внутрішньогосподарського контролю.

5. Передбачає спеціалізацію на проведенні перевірки та консультативної роботи. Це дозволяє дуже чітко визначити завдання, права й відповідальність конкретних працівників у межах кожної функції.

6. Припускає використання комп'ютерів під час виконання перевірки на всіх рівнях управління, що дозволяє

дуже швидко приймати управлінські рішення шляхом зміни способів і методів подання інформації.

7. Дає можливість аналізувати роботу підрозділів під час конкретних дій, які вони виконують, що дозволяє більш чітко й недвозначно визначати їхні функції.

ВИСНОВКИ

Отже, узагальнюючи вищевикладене, можна зробити висновок, що розподіл завдань, прав і відповідальності в системі управління внутрішньогосподарського контролю – завдання складне. Воно полягає в тому, щоб перетворити контроль на провідну функцію, яка визначає фінансову та фінансово-господарську політику підприємства. Служба внутрішньогосподарського контролю впливає на реалізацію всіх найважливіших функцій управління, діяльність інших підрозділів спрямовує та координує керівник цієї служби. Він виконує функції посередника між підрозділами й керівниками всіх рівнів підприємства.

Література:

1. Білуха М.Т. Теорія фінансово-господарського контролю і аудиту. / Білуха М.Т. – К.: ПП «Влада», 1996. – 348 с.
2. Энтони Р., Рис Дж. Учет: ситуации и примеры / Энтони Р. – М.: Финансы и статистика, 1993. – 560 с.
3. Калюга Є.В. Фінансово-господарський контроль у системі управління: Монографія / Калюга Є.В. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002 – 360 с.
4. Максимова В.Ф. Внутрішній контроль економічної діяльності промислового підприємства – системний підхід до розвитку / Максимова В.Ф. – К.: АБІО, 2005. – 264 с.
5. Мюллер Г., Гернон Х., Миик Г. Учёт: международная перспектива: Пер. с англ. – 2-е изд., стереотипное / Мюллер Г., Гернон Х., Миик Г. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 136 с.

КОНСУЛЬТАЦІЇ

ПОРЯДОК ПРИПИНЕННЯ ЗА ПРИНЦИПОМ МОВЧАЗНОЇ ЗГОДИ

Припинення за принципом мовчазної згоди – це більш спрощена процедура припинення юридичних осіб та припинення підприємницької діяльності фізичних осіб-підприємців, що дозволяє не подавати реєстратору ті довідки, які не видані відповідними органами у встановлений строк.

Процедура припинення за принципом мовчазної згоди передбачена для припинення юридичної особи шляхом реорганізації чи ліквідації, а також для припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця за її рішенням (ст.ст. 36, 37, 47 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», далі – Закон).

Припинення юридичної особи за принципом мовчазної згоди передбачає дотримання звичайної процедури припинення, встановленої Цивільним кодексом.

1. Першим етапом припинення є реєстрація рішення про припинення юридичної особи у порядку, встановленому ст. 34 Закону.

2. Другим етапом є публікація про припинення юридичної особи. Відповідно до ст. 22 Закону, інформація про проведення державної реєстрації припинення юридичної особи за принципом мовчазної згоди, як і при звичайній процедурі припинення, підлягає обов'язковому опублікуванню в спеціалізованому друкованому засобі масової інформації. Відповідно до Листа Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва від 10.11.2004 № 7866 спеціалізованим друкованим засобом масової інформації є «Бюлетень державної реєстрації», який зареєстровано в Державному комітеті телебачення і радіомовлення України як офіційне, загальнодержавне, вітчизняне видання, що виходить три рази на місяць і який видається Держпідприємством України. Свідоцтво про державну реєстрацію «Бюлетень державної реєстрації» серії КВ № 8926 отримано Комітетом 2 липня 2004 року. Одночасно повідомляємо, що примірник кожного номера Бюлетеня надсилається державним реєстраторам, до яких можна буде звернутися для перегляду повідомлень та отримання копій.

3. Завершальним етапом припинення юридичної особи є подання державному реєстратору таких документів:

- реєстраційна картка на проведення державної реєстрації припинення юридичної особи у зв'язку з реорганізацією чи ліквідацією;

- передавальний акт або розподільчий баланс (у випадку реорганізації);
- довідка відповідного органу державної податкової служби про відсутність заборгованості зі сплати податків, зборів;
- довідка відповідного органу Пенсійного фонду України про відсутність заборгованості із сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових коштів до Пенсійного фонду України і фондів соціального страхування;
- довідка архівної установи про прийняття документів, які відповідно до закону підлягають довгостроковому зберіганню.

При цьому, відповідно до ч. 5 ст. 36 та ч. 6 ст. 37 Закону, у разі якщо після закінчення процедури припинення, передбаченої Законом, але не раніше закінчення строку заявлення кредитором своїх вимог юридичній особі, не надані в установленому Законом порядку органом державної податкової служби та/або Пенсійного фонду України довідки про відсутність заборгованості зі сплати податків, зборів та/або єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхових коштів до Пенсійного фонду України та фондів соціального страхування або рішення про відмову в їх видачі, голова комісії з припинення або уповноважена ним особа не раніше ніж через десять робочих днів з дня закінчення такого строку набуває право на подання державному реєстраторові документів для припинення юридичної особи, за винятком зазначених довідок, для проведення державної реєстрації припинення юридичної особи в результаті злиття, приєднання, поділу або перетворення за принципом мовчазної згоди.

Зауважимо, що у випадку перетворення юридичної особи припинення за принципом мовчазної згоди не є актуальним. Так, відповідно до ч. 3 ст. 37 Закону, у разі державної реєстрації припинення юридичної особи в результаті перетворення документи, які передбачені абз. 4–7 ч. 1 ст. 37 Закону (тобто вищезазначені довідки) державному реєстратору не подаються.

Державна реєстрація припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця за принципом мовчазної згоди здійснюється аналогічно до припинення за таким принципом юридичної особи.